

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

Бик Н.

Науковий керівник – асист. Ороновський А.І.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІВТВОРЧОСТІ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ТА СТУДЕНТА - ВОКАЛІСТА

Взаємодія співака і концертмейстера – це процес, у якому кожний учасник зайнятий насамперед індивідуальною творчістю, тобто продуктивною діяльністю, що породжує щось якісно нове, неповторне, оригінальне. Перш за все нам необхідно визначити, що собою являє поняття «співтворчість».

Співтворчість визначається як процес професійної діяльності двох чи більше особистостей, результатом одночасної взаємодії яких є досягнення вищого рівня спільної діяльності, націленої на створення соціально значущих цінностей. Співтворчість співака і концертмейстера реалізується в їхній сумісній професійній діяльності, на основі творчої співактивності між ними, де цінним музичним продуктом є єдина художня інтерпретація музичного твору. Вищі рівні співтворчості виявляються на кінцевому етапі професійної діяльності - у концертному виступі. Найбільш високий рівень – це соціально значуща діяльність (виступ на державних, міжнародних вокальних конкурсах, виступ у великих публічних концертах).

Метою нашої статті є наукове дослідження аспектів співтворчості студента-вокаліста та його концертмейстера.

Сутність визначення творчості розкривається у взаємозв'язку з такими аспектами як творча активність, виконавська творчість. Творча активність реалізується в діяльності особистості; ступінь творчої активності значною мірою визначає продуктивність діяльності особистості.

Вплив на рівень професійної підготовки студента-вокаліста до спільної діяльності з концертмейстером, виступає насиченість навчально-пізнавального процесу насиченість полікультурним змістом завдань. Впровадження індивідуальних творчих завдань у процес навчання студента-вокаліста виступило реалізацією його творчої активності, в ході якої власне здійснювалися дві педагогічні умови професійної підготовки студента-вокаліста до спільної діяльності з концертмейстером: індивідуальний підхід до формування особистості студента-вокаліста і розвиток його творчої активності.

Індивідуальний підхід до формування особистості студента вокаліста передбачає: урахування індивідуальних особливостей особистості студента-вокаліста в навчально-виховному процесі (рис характеру, типу темпераменту, рівня культури та і.); психолого-педагогічну діагностику особистості студента-вокаліста (інтересів, потреб, Я-концепції та ін.); індивідуальні методи впливу на особистість студента-вокаліста (підтримка учнівської ініціативи; використання зрозумілої студенту образно-асоціативної лексики та ін.); розробку індивідуальних творчих завдань, орієнтованих на перспективу з урахуванням специфіки професійного розвитку студента-вокаліста; об'єктивний аналіз досягнень і недоліків студента-вокаліста в тактовній педагогічній манері.

У ході вивчення проблеми сумісної діяльності співака і концертмейстера у професійній підготовці студента-вокаліста можна виокремити різноманітні аспекти, пов'язані з професійною педагогічною і виконавчою діяльністю концертмейстера. Аналіз літератури з цієї

проблеми (Виноградов К., Канкарович О., Шендерович Є. та ін.) засвідчив, що специфіка професійної діяльності концертмейстера містить такі аспекти:

- 1) концертмейстер у роботі зі студентом-вокалістом у навчальному процесі реалізує дві функції – педагогічну і виконавчу;
- 2) концертмейстер є рівноправним партнером співака, а не виконавцем підпорядкованого плану;
- 3) концертмейстер є «прихованим» лідером, який спрямовує професійний розвиток співака і творчий виконавчий процес;
- 4) концертмейстер має різнобічний комплекс професійних і особистісних якостей, а також великий арсенал знань, умінь і навичок, і постійно вдосконалює їх;
- 5) концертмейстер бачить перспективи і шляхи розвитку дуэта, реалізуючи головну мету творчої взаємодії співака і концертмейстера – досягнення співтворчості між ними.

Можна виділити три типи концертмейстера: концертмейстер-репетитор; концертмейстер - партнер студента-вокаліста; творчий тип концертмейстера. Творчий тип концертмейстера відповідає вищому рівню професіоналізму, індивідуальної творчості і співтворчості зі співаком [1,2,3].

Етапом у досягненні вищих рівнів співтворчості є навчальна співтворчість.

Навчальна співтворчість – це процес і результат навчальної діяльності двох чи більше особистостей, метою якого є досягнення вищого рівня навчального спів виконавства, спрямованого на створення продукту особистісної значущості.

Існують два напрямки взаємодії студента – вокаліста і концертмейстера з метою досягнення співтворчості між ними:

- взаємодія в системі «педагог – учень»;
- взаємодія в системі «студент-вокаліст і концертмейстер – рівноправні партнери, співвиконавці».

У роботі концертмейстера зі студентом-вокалістом відбувається творча взаємодія двох індивідуальностей, двох психологій. Загальна психологічна атмосфера на уроці, взаємини концертмейстера зі студентом-вокалістом, авторитет концертмейстера значною мірою визначають ефективність процесу навчання, психологічні аспекти підходу до опанування професійних навичок, успішність концертного виступу. Психологічна функція в педагогічному процесі повинна забезпечувати сприятливі умови для передачі знань, умінь і навичок, сприяти вихованню у вокаліста таких якостей як воля, наполегливість, ініціативність, стійкість нервової системи й та ін., що є необхідним у виконавській діяльності [4].

Психологічна сумісність - характеристика тривалої взаємодії поміж двома та більше індивідами, коли прояви властивих цим індивідам рис характеру не призводять до істотних протиріч, які неможливо вирішити без зовнішнього втручання. Психологічна сумісність передбачає спільність поглядів, переконань, соціальних і моральних установок, цінностей, ставлень. Усе це найбільше духовно зближує людей. Психологічна сумісність, яка на них базується, — це вищий інтегративний рівень сумісності людей, яка характеризує глибокий, змістовий бік взаємодії та зумовлює її ефективність. Психологічна сумісність між членами групи дозволяє їм швидко досягти повного порозуміння, узгодженості й забезпечувати високий рівень ефективності спільної діяльності. Для цього необхідна і наявність єдності поглядів на завдання спільної діяльності, готовність до співробітництва, взаємне прийняття партнерів, засноване на подібності ціннісних орієнтацій.

Проблема психологічної сумісності, проблема контакту між студентом-вокалістом і концертмейстером є надзвичайно важливою. Непорозуміння між ними, взаємна недовіра негативно впливають на процес навчання і виконавства. Особливо це проявляється в момент виступу. Спільне виконання музичного твору концертмейстером і студентом-вокалістом – це своєрідне співавторство, засноване на єдності думок і почуттів у розумінні музики, її характеру. У такому співавторстві мають прояв готовність до взаємодопомоги, наявність установки «на партнера». Ідеал взаємин концертмейстера і студента-вокаліста – це справжнє співробітництво, відкрита позиція стосовно один одного, усвідомлення своєї частки відповідальності в роботі й одержаному результаті, повна професійна і людська довіра між ними, максимально творчий контакт, що сприяє розкриттю індивідуальності кожного з партнерів і досягненню співтворчості між ними [5].

Психологічний контакт двох особистостей і психологічний момент професійного спілкування реалізується в індивідуальному підході концертмейстера до студента-вокаліста, що характеризується трьома аспектами:

- пізнання особистості студента-вокаліста, граней його здібностей, характеру;
- засвоєння психологічної сторони оволодіння прийомами співу, поведінки на естраді й т.ін.;
- уміння індивідуально підходити до студента, розвиваючи його прагнення до вдосконалення, творчої самостійності.

Важливим завданням концертмейстера є розуміння можливостей і перспектив студента-вокаліста. Концертмейстер повинен допомогти йому відкрити самого себе, зрозуміти свої сильні і слабкі сторони.

Концертмейстерові в роботі зі співаком необхідно застосовувати різні засоби для створення відкритих, поважних відносин, що є добродійним середовищем для професійної довіри, для становлення контакту між ними [6].

Найбільш яскраво стосунки партнерства між співаком і концертмейстером проявляються в момент концертного виступу.

Перед виходом на сцену концертмейстер настроює студента-вокаліста певним чином, використовуючи індивідуально підібрані для нього засоби. Ця підготовка до виступу включає різні аспекти:

- психологічне настроювання студента-вокаліста з урахуванням його індивідуальних психічних властивостей;
- установлення контакту між партнерами на більш високому, невербальному рівні;
- обопільне настроювання на єдиний для студента-вокаліста і концертмейстера емоційно-образний стан;
- створення концертмейстером активної піднятої, святкової атмосфери тощо.

Усе зазначене вище впливає на виконавський процес, створює умови для спів активності, співтворчості партнерів.

Розглянемо виступ на сцені співака і концертмейстера з погляду партнерства і співвиконавства. У фортепіанному вступі виконуваного музичного твору від концертмейстера потрібні гранична увага і сміливість, тому що вступ готує й уводить співака в емоційно-образний лад твору, є настроюванням для співака. Концертмейстер у вступі задає не тільки темп твору, але й метро-ритмічну пульсацію, агогіку музичної фрази, темброво-динамічний і стилістичний настрій. Невпевненість, «тушування» концертмейстера у вступі створює певні проблеми для співака. Він, не відчуваючи належної підтримки акомпанементу, може допустити неточності у виконанні, або в цілому «пролунати блідо», нецікаво. При перших звуках голосу співака концертмейстер повинен бути дуже сконцентрованим, оскільки необхідно встановити звуковий баланс між звучанням голосу і фортепіано й, у разі необхідності коректувати виконавський процес. Нерідко концертмейстер свідомо грає свою партію більш яскраво, опукло, ризикуючи «перекрити» звучання голосу співака, для того щоб вивести його з дискомфорту психологічного стану. Співак не може залишатися пасивним учасником виконавського процесу. Його слух також розподіляється на різні шари виконання: на звучання власного голосу (це слуховий контроль за технікою співу), на звучання акомпанементу, на створення разом з концертмейстером єдиної емоційно-образної концепції виконуваного твору [7].

Отже, якщо обидва виконавці досконало знають партії один одного, розуміють у єдиному ключі образи і настрої виконуваного музичного твору, а також можуть передбачити думки один одного і їх втілення в ході виконання, то в такому випадку можна говорити про партнерство, співтворчість вокаліста і концертмейстера.

Процес співтворчості співака і концертмейстера – це наявність єдиної природної інтонації виконання, в якому відсутні значеннєві порожнечі, функціональна незаповненість, емоційні вимикання. У ньому є особлива напруженість психічного тону, безперервність співпереживання обох виконавців, постійний контроль свідомості над кожною інтонаційною миттю. Стан співтворчості так само, як і творчості, неможливо цілком пояснити, спираючись тільки на суцільно наукові методи дослідження, поза контекстом індивідуальних особливостей

особистості співака і концертмейстера так само, як неможливо «прорахувати», заздалегідь передбачити всі моменти «живого» виконання музики.

Вершиною співтворчості співака і концертмейстера в момент виконання музичного твору є органічне злиття всіх творчих прагнень обох партнерів, їхніх думок, емоційно-образних уявлень, це момент, коли «зникає» власне майстерність виконавців і створює враження, що музичний твір починає «життя своїм власним життям». Для того, щоб досягти такого стану «творчого споріднення» співак і концертмейстер повинні добре пізнати професійні якості і особистісні характеристики один одного. Це приведе їх до створення ними ансамблю на найвищому рівні майстерності, професіоналізму, співтворчості. Тобто створять свій індивідуальний стиль дуету «співак – концертмейстер».

Отже, проаналізувавши літературу з проблем взаємодії, партнерства, співтворчості, можна зробити такі висновки:

Взаємодію студента-вокаліста і концертмейстера у професійній підготовці вокаліста необхідно розглядати за двома напрямками: а) концертмейстер-педагог – вокаліст-учень; б) концертмейстер і вокаліст – рівноправні партнери, співвиконавці.

Формування особистості співака необхідно здійснювати за двома напрямками: а) реалізація лідерської ролі вокаліста, його функції соліста; б) навчання студента-вокаліста партнерства, співвиконавства, співтворчості.

Поступовість і послідовність розвитку особистості студента-вокаліста, заснованого на загальнопедагогічних принципах і методах навчання, а також на принципах співробітництва й індивідуальних методів навчання, дозволяють йому досягти високої професійної майстерності, сформувані яскраві особистісні характеристики, розвинути неповторну індивідуальність майбутнього співака, підготувати його до етапу співтворчості з концертмейстером.

Результатом взаємодії співака і концертмейстера, як двох творчо самостійних і неповторних індивідуальностей, є не пригнічення однієї особистості іншою, а досягнення вищого рівня спільної діяльності – співтворчості обох партнерів у створенні загальнозначущих музичних цінностей.

Отож, проаналізувавши наукову літературу, ми можемо зробити висновок, що психолого-педагогічний аспект у співтворчості концертмейстера і студента-вокаліста відіграє дуже важливу роль. За допомогою психолого-педагогічних якостей концертмейстера і студента-вокаліста ми можемо досягти єдності і професіоналізму в їхній співтворчості, адже співтворчість співака і концертмейстера реалізується в їхній сумісній професійній діяльності, на основі творчої співактивності між ними, де цінним музичним продуктом є єдина художня інтерпретація музичного твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балан Е.Л. Дидактическое взаимодействие преподавателей и студентов как фактор оптимизации процесса обучения. – Дис.канд.пед.наук. – Одесса, 1994.- 173с.
2. Бочкарев Л.Л. Психологические аспекты подготовки музыкантов-исполнителей к концерту / Проблемы высшего музыкального образования // Сб.трудов.-М.:ГМПИ, 1976.-Вып.19.-с.43-58.
3. Виноградов К. О специфике творческих взаимоотношений пианиста-концертмейстера и певца / Музыкальное исполнительство и современность // Сборник статей // Сост. М.А.Смирнов. – М.: Музыка, 1988. – с.156-181.
4. Григорьев В.Ю. О некоторых психологических аспектах работы педагога-музыканта / Вопросы музыкальной педагогики // Сборник статей // Сост. С.П. Понятовский.-М.: Музыка, 1987.-Вып.8.-с.44-53.
5. Канкарович А. За творческую роль аккомпаниатора // Советская музыка. – М., 1951. - №2. - 66- 69.
6. Хавкина-Грахтер Р. Работа в концертмейстерском классе / Вопросы фортепианной педагогики // Сб. статей под общей редакцией В.Натансона.-М.:Музыка, 1976. – Вып.4. – с.134-146.
7. Шендерович Е. Об искусстве аккомпанемента // Советская музыка. – М., 1969. – №4. – с.84-88.